

Utredning ger en falsk bild av patienters rättigheter i vården

Det är hög tid att patienten får en egen lagstiftning som tydligt handlar om hans eller hennes rätt och rättigheter, skriver Stephan Tolstoy.

Stephan Tolstoy

är jur kand och vd för företaget 2nd View som erbjuder medicinsk rådgivning kring cancer och hjärt-kärlsjukdomar.

Sverige är i dag det enda land i Norden och ett av de få i Europa som inte har infört en särskild lag om patientens rätt i vården. Ingenstans i vår hälso- och sjukvårdslag talar man om patientens rättigheter. Orden ”rätt” eller ”rättigheter” återfinns över huvud taget inte i den svenska sjukvårdslagen.

I december förra året lämnade utredningen om patientens rätt sitt delbetänkande Patientens rätt – Några förslag för att stärka patientens ställning. Med en sådan rubrik är naturligtvis förväntningarna höga.

Utredningen har mycket riktigt gjort ett ambitiöst och omfattande arbete och presenterar en rad förslag till förbättringar i sjukvårdslagen avseende till exempel vårdval, den nationella vårdgarantin och second opinion eller, som det kallas, ”förnyad medicinsk bedömning”.

Förbättringsförslagen är välkomna men det kan ifrågasättas om de verkligen kommer att nå ut till patient-erna och få avsedd verkan.

I dag bygger vår sjukvårdslag på skyldigheter för landstingen och inte på rättigheter för patienten. Detta uttrycks i hälso- och sjukvårdslagen som att landstingen ”skall erbjuda en god hälso- och sjukvård”, ”skall arbeta för att förebygga ohälsa” och att ”patienten skall ges individuellt anpassad information om sitt hälsotillstånd och om de metoder för undersökning, vård och behandling som finns”.

För att dessa skyldigheter ska nå ut till patienten krävs dock av landstingen att såväl vårdpersonal som patienter informeras om vilka skyldigheterna är och vad de betyder. Uppföljningar som gjorts av bland annat Socialstyrelsen visar att landstingen misslyckats med sin information och att tillräckliga kunskaper saknas hos såväl vårdpersonal som patienter.

Vad hjälper det då att stoppa in flera regler i hälso- och sjukvårdslagen om de som redan finns delvis är okända? Att stapla ytterligare krav på ett icke fungerande system lär inte hjälpa patienterna utan riskerar att bli ett slag i luften.

Utredningen säger mot slutet i betänkandet att patienten med få undantag ”inte har egentliga rättigheter i svensk sjukvårdslagstiftning”. Samtidigt använder man emellertid flitigt orden ”rätt” och ”rättigheter” i texten när det gäller beskrivningen av nuläget. I sammanfattningen talar man till exempel om ”den enskildes rättsligt reglerade rättigheter”! Därefter räknas åtta stycken rättigheter upp såsom ”rätten till information, rätten att få en patientansvarig läkare utsedd” och uppräknningen avslutas med orden ”Utöver dessa rättsliga regleringar så finns...”! Det anmärkningsvärda med denna skrivning är att det i dag över huvud taget inte finns några

”rättsligt reglerade rättigheter” för svenska patienter i hälso – och sjukvårdslagen. Beskrivningen av det svenska rättsläget i utredningen är därför inte korrekt utan direkt vilseledande och ordvalen ger sken av att läget i dag beträffande patientens rättigheter är betydligt bättre än vad det i verkligheten är.

Svårigheten att få in orden ”rätt” och ”rättigheter” i en skyldighetslagstiftning framgår när det gäller utredningens förslag om vårdgarantin. Där sägs att det ska ”tydligt framgå (i lagen) att patienter har rätt att välja vårdgivare både inom och utanför det egna landstinget”.

När det sedan kommer till själva lagförslaget har den tydliga patienträtt – som inte passar in i den nuvarande lagstiftningen – ersatts med ”ska särskilt tillvarata patientens möjligheter att” och så vidare. Det tydliga och lättinformerade har blivit otydligt och svårt. Precis som delar av den nuvarande sjukvårdslagstiftningen.

Utredningen försöker slutligen överbrygga svagheterna med en skyldighetslagstiftning genom att införa begreppet ”indirekta rättigheter”. En skyldighet blir då nästan lika god som en rättighet! Detta underlättar dock knappast kommunikationen ut till patienten då ”indirekt” enligt Svenska akademiens ordlista betyder ”något som sker på omvägar”.

Utredningen säger sig inte ha fått mandat att föreslå en rättighetslag, det vill säga en modern patientlagstiftning av nordiskt eller europeiskt format. Det är synd men vi kan kanske hoppas på att nästa betänkande kan ta steget. Att köra på i samma gamla hjulspår som hittills håller inte.

Det är hög tid att patienten får en egen lagstiftning som tydligt handlar om hans och hennes ”rätt” och ”rättigheter”. En lagstiftning som berör och talar till patienten och som är lätt att kommunicera. Eller, för att använda utredningens egna ord, ”åtgärder för att stärka patientens ställning är nödvändiga för att försvara den gemensamt finansierade hälso- och sjukvården”.

Stephan Tolstoy

DM 090401